

Newfoundlander, Leonberger, Hovawart. Oorsprong en achtergrond van hun gedrag.

Tekst: Elian Hattinga van 't Sant

Wie van imposante ‘hofbewakers’ houdt, zal vaak uitkomen bij de Molossers uit Rasgroep 2 van de FCI zoals de Newfoundlander, Leonberger of de Hovawart. De naam van het laatste ras zegt het zelfs. Hovewart –letterlijk vertaald hofwachter – was in de middeleeuwen het Duitse woord voor de honden die bij huis en erf dag en nacht de wacht hielden.

Columella

Grote, breedschedelige waakhonden waren in de Romeinse tijd en Middeleeuwen al populair als waakhond. De Spaanse Romein Columella, die rond het jaar 65 na Chr. een eeuwenlang gebruikt standaardwerk schreef over het boerenbedrijf (*De Re Rustica*) zette hiervoor de toon. Hij stelde dat je als bewaker van de boerderij een grove, vierkant gebouwde, ruwharige hond met een enorm grote kop met hangoren en een zware blaf moest kiezen, want daar sloegen de dieven van op de vlucht. De hond moest bij voorkeur zwart zijn, want honden met die afschrikwekkende kleur joegen overdag indringers schrik aan en 's nachts konden ze inbrekers ongezien dicht naderen om ze te grazen te nemen. De hond mocht uiteraard geen allemansvriend zijn, maar mocht ook niet te ongevoelig of agressief zijn, want dan zou hij zich ook tegen de boerderijbewoners kunnen keren. Hij moest oplettend en waaks zijn, maar moest daarbij wel terughoudend zijn, want je had niets aan een hond die bij het minste geringste overal woest blaffend op afstoot. Honden moesten alleen aanslaan als er echt wat was.

Gemoedelijk

Wie tegenwoordig een Newfoundlander ziet, zou al gauw kunnen denken dat fokkers Columella's omschrijving voor ogen hadden toen ze het ras de huidige vorm gaven. Een grote, zware, harige, wat log ogende hond met een enorme kop. Daarmee houdt ook meteen de vergelijking op, want voor de rest voldoet de Newfoundlander niet aan Columella's eisen. Het is een voor iedereen even vriendelijke hond die niet erg waaks is en niet vaak blaft, maar gemoedelijk wat rondscharrelt. Hij heeft dan ook nooit een waakhondfunctie gehad.

Aangezien ouderdom in de kynologie een ras status en aanzien geeft, greep de FCI onmiddellijk haar kans toen in de jaren '60 van de vorige eeuw op Newfoundland bij L'Anse aux Meadows een Viking nederzetting werd opgegraven. In de rasstandaard wordt sindsdien vermeld dat de Newfoundlanders afstammen van de honden die met de Vikingen mee waren gekomen. De oorspronkelijke bevolking van Newfoundland, de Beothuk, hadden namelijk geen honden. De Vikingen bleven echter maar zo'n vijftig jaar op dit eiland voor de Canadese kust. Rond 1020 vertrokken zij voorgoed. De honden die zij bij zich hadden gehad, namen ze weer mee of stierven uit.

Kabeljauw

Het zou zeker 500 jaar duren eer er weer een hond een poot op Newfoundland zette. In 1497 werd het eiland herontdekt door een Italiaan in Engelse dienst: Giovanni Caboto, beter bekend

als John Cabot. Het eiland werd de eerste honderd jaar echter slechts gedurende de zomer bezocht om er te vissen. Pas rond 1630 vestigden Engelse kolonisten zich permanent op Newfoundland. Het eiland werd echter ook bezocht door Franse, Baskische, Spaanse en Nederlandse vissers, van wie sommigen zich er ook permanent vestigden. Door de rijke visgronden was de kabeljauwvangst de belangrijkste bron van inkomsten. Gedroogde kabeljauw – stokvis – werd geëxporteerd naar Europa, waar het vooral tijdens de winter een belangrijk voedingsmiddel was.

Water

Met de bezoekers en de kolonisten kwamen ook allerlei honden mee. Eind 18^e eeuw was er een bloeiende hondenpopulatie op het eiland. Deze bestond vooral uit middelgrote tot grote honden in allerlei kleuren en met verschillende typen wat langere, waterdichte vachten. Ze stonden bekend om hun vriendelijkheid, goede trainbaarheid en voorliefde voor water. Er zijn ooggetuigenverslagen uit de 18^e en 19^e eeuw over honden die zelfstandig onder water vissen vingen door er achter aan te duiken. Veel van de honden assisteerden de vissers door netten te helpen slepen, kleine boten aan een touw aan land te helpen trekken, ladingen vis te helpen trekken en eenden, die als aanvulling op het menu geschoten waren, uit het water te apporteren.

Dat de Newfoundlandse honden zo vriendelijk en verdraagzaam waren, heeft er wellicht mee te maken dat zij vaak maandenlang aan boord van een schip verbleven waar mensen en honden heel dicht opeengepakt zaten. Honden die ruimte nodig hadden en gingen bijten wanneer mensen te dichtbij kwamen, werden dus niet snel meegenomen. Daar was gewoon onvoldoende ruimte voor. De paar honden die meegingen op de zeilschepen werden bovendien meegenomen vanwege het plezier, de afleiding en de affectie die ze de bemanning gaven op de maandenlange risicovolle, maar ook vaak saaie tochten waarbij men door windstilte soms dagenlang doelloos rond kon dobberen.

Modehond

Honden die met vissers mee terug kwamen naar Engeland vielen op door hun bijzondere kwaliteiten. Vooral bij de Engelse adel, die traditioneel vriendelijke honden om zich heen hadden en met hen huis en bed deelden, vielen de vriendelijke honden in de smaak. Al gauw werden de beste honden – de mooiste, meest vriendelijke en best werkende – van Newfoundland naar Engeland geëxporteerd. Begin 19e eeuw werd de Newfoundlander zo een echte modehond.

De Newfoundlander werd onder andere populair door Lord Byron (1788-1824), één van Englands beroemdste dichters. De flamboyante Byron was een groot dierenliefhebber. Hij had allerlei dieren, waaronder diverse Newfoundlanders. Met deze laatste ging hij graag zwemmen. Hij roeide dan met zijn twee Newfoundlanders naar het midden van het meer op zijn landgoed Newstead Abbey, sprong uit de boot en liet zich door zijn twee honden naar de oever terugbrengen.

Boatswain

Toen Byrons meest geliefde Newfoundlander, toepasselijk Boatswain (Bootsman) geheten, rabiës kreeg, verzorgde Byron hem persoonlijk zonder enige angst om zelf gebeten te worden.

Na Boatswains dood was Byron ontroostbaar. Hij richtte een prachtig grafmonument voor hem op in de tuin van Newstead Abbey, waar ook zijn andere dieren begraven liggen. Op dit grafmonument staan misschien wel de beroemdste dichtregels die ooit voor een hond zijn geschreven.

Near this Spot
are deposited the Remains of one
who possessed Beauty without Vanity,
Strength without Insolence,
Courage without Ferocity,
and all the virtues of Man without his Vices.

Vlakbij deze Plaats
liggen de Resten van een
die Schoonheid bezat zonder IJdelheid,
Kracht zonder Brutaliteit,
Moed zonder Geweldadigheid
En alle deugden van de Mens zonder diens Slechtheid

This praise, which would be unmeaning Flattery
if inscribed over human Ashes,
is but a just tribute to the Memory of
BOATSWAIN, a DOG,
who was born in Newfoundland May 1803
and died at Newstead Nov. 18, 1808.

Deze lovende woorden, die loze Vleierij
zouden zijn indien geschreven boven de As van een Mens
zijn een terecht eerbetoon aan de Nagedachtenis van
BOATSWAIN, een HOND,
Geboren in Newfoundland Mei 1803
Gestorven in Newstead 18 November 1808

...
To mark a friend's remains these stones arise; ...

...
Deze stenen verrijzen om de resten van een vriend aan te wijzen.

I never knew but one -- and here he lies.

Ik kende er maar één- en hier ligt hij.

Edwin Landseer

Wie het schilderij van Boatswain uit 1808 bekijkt ziet een heel andere type hond dan de Newfoundlander van nu. Er was in deze periode dan ook geen uniformiteit, omdat daar niet op geselecteerd werd. Er waren grotere en kleinere Newfoundlanders in allerlei kleuren, al kwamen zwart en zwart-wit - zo lijkt het - relatief veel voor. Ze hadden bovendien een langere snuit, een minder groot hoofd en een veel atletischer bouw dan de huidige Newfoundlander.

In de vroege 19^e eeuw werden vooral de grote zwart-witte Newfoundlanders populair, die later de rasnaam Landseer kregen naar de schilder die ze vaak portretteerde: Edwin Landseer (1802-1873).

Landseer was de beroemdste schilder van dieren, met name herten en honden, in zijn tijd. De Britse koningin Victoria, zelf een groot hondenuitdrukker, was een groot bewonderaar van zijn werk. Zij nodigde hem vaak uit om portretten van haar honden – waaronder haar Newfoundlander Nelson - te maken en verhief hem in de adelstand.

Mensenredder

Een van Landseers beroemdste schilderijen is getiteld *A Distinguished Member of the Humane Society* (een gewaardeerd lid van de *Humane Society*). Het is een portret uit 1838 dat Bob, een uit een scheepswrak geredde Newfoundlander, moet voorstellen. Bob, een zwerfhond, was beroemd geworden omdat hij in veertien jaar maar liefst 23 mensen uit de Londense Thames van de verdrinkingsdood had gered. Hiervoor kreeg hij een medaille en levenslang gratis eten van de Royal Humane Society, een liefdadigheidsinstelling. Omdat Landseer de echte Bob niet kon traceren, nam hij de Newfoundlander van een familielid als model.

Ook op een aantal andere schilderijen van Landseer wordt de grote zwart-witte Newfoundlander getoond als mensenredder. Het was, in een tijd dat weinig mensen konden zwemmen, vooral deze eigenschap – het uit het water ‘apporteren’ van mensen – die tot de verbeelding sprak. In een bekend kinderboek uit 1841 van Thomas Bingley – *Stories about Dogs* - dat door Landseer werd geïllustreerd, wordt door Uncle Thomas verhaald van tal van dergelijke reddingsacties van Newfoundlanders.

Verbeteren

Newfoundlanders waren in de 19^e eeuw dan ook bij de hele Engelse bevolking enorm populair, maar vooral bij de adel en de – vooral aan koningin Victoria verwante – vorsten. Je ziet ze dan ook overal op schilderijen van Europese vorsten van die tijd. Door hun trainbaarheid, apportheerkwaliteiten en mensvriendelijkheid werden ze ook geschikt geacht om andere functionele rastypeen te verbeteren. De kleinere Newfoundlanders werden gekruist met collies om betere herdershonden te creëren. Door ze te kruisen met, vermoedelijk, setters ontstonden - zoals genetisch onderzoek van Parker (2012) heeft bevestigd - halverwege de 19^e eeuw de zwarte Wavycoated Retriever – de voorloper van de Flatcoated en de Golden Retriever – en wat later de Labrador Retriever. De grotere Newfoundlanders werden gebruikt om de St. Bernardhonden, die in de 19^e eeuw dreigden uit te sterven, nieuw leven in te blazen en ook om nieuwe grote rassen, zoals de Leonberger en in de 20ste eeuw de Hovawart te creëren.

Heinrich Essig

De Leonberger ontleent zijn naam aan de stad Leonberg in Duitsland. Het ras werd pas in 1955 door de FCI erkend. Rond 1880 werd echter al door Heinrich Essig, raadslid in Leonberg, dierenliefhebber, hondenfokker en -handelaar, gesteld dat hij in 1849 het ras had gecreëerd door een zwart-witte Newfoundlander met een St Bernard te kruisen. Omdat grote, voornamelijk witte honden in de mode waren, kruiste hij volgens eigen zeggen de nakomelingen op een zeker moment weer met witte ‘Wolfshonden uit de Pyreneeën’. Ook andere honden uit zijn ‘menagerie’ zijn waarschijnlijk door Essig ingekruist. Voor Essig was de handel in modehonden veel belangrijker dan het creëren van een ras. Hij verhandelde jaarlijks zo’n 300 honden. Daarbij probeerde hij zijn klandizie uit adel en gegoede burgerij te voorzien van een door hen gewenst type hond. Er waren in die tijd immers nog geen hondentoonstellingen en rasstandaarden. Toen rond 1880 ook in Duitsland het nieuwe fenomeen van de hondentoonstelling aansloeg, werden dezelfde honden dan ook afwisselend beoordeeld als Newfoundlanders, St. Bernards, Leonbergers of gewoon langharige Alpenhonden. Pas na de dood van Essig in 1887 werd er een rasstandaard opgesteld en kwamen er Leonberger Clubs.

Reddingsbrigades

Tijdens de Eerste Wereldoorlog stief de Leonberger bijna uit, maar kon het ras weer opgebouwd worden met een handjevol overgebleven honden, waarvan de afstamming niet altijd duidelijk was. In de Tweede Wereldoorlog gebeurde hetzelfde. Hoewel bij de wederopbouw opnieuw Newfoundlanders en vermoedelijk ook (onbedoeld) andere rassen zijn ingekruist, zou het kunnen dat er daarbij wel wat van Essigs oorspronkelijke Leonbergers is overgebleven. Uit onderzoek van Larson et al. (2012) bleek bijvoorbeeld dat de Witte Herder

en de Leonberger een gemeenschappelijke voorouder hebben. De Leonberger lijkt ook in veel opzichten op zijn mensenreddende voorvaders, de Newfoundlander en de St. Bernard. Hij is vaak een echte allemansvriend en is meestal ook gek op water, zodat hij ook wel bij reddingsbrigades wordt ingezet.

Reconstructie

Ook in de Hovawart zit een groot deel Newfoundlander en Leonberger. In 1922 besloten een paar hondenliefhebbers, waaronder Kurt König, de in middeleeuwse vertellingen genoemde 'Hovewart' te (re)construeren. Het persoonlijke ideaalbeeld dat zij hadden van zo'n 'hofwachter', gaven zij vorm door robuuste, betrouwbare Duitse boerenerfhonden te kruisen met wat Kuvacs, Leonbergers en Newfoundlanders. Omdat de Hovawart niet alleen maar vriendelijk moest zijn, maar ook een 'Schutzhund' - een verdedigingshond - werd in hoge mate de langharige Duitse Herdershond ingekruist. Herdershonden, die door veranderende economische omstandigheden veelal werkloos waren geworden, werden in de eerste helft van de 20ste eeuw vaak gebruikt voor de 'dressuur' - de als sport snel populair geworden politiehondentraining. De langharige exemplaren waren echter bij het opstellen van de rasstandaard van de Duitse Herder buiten de boot gevallen. In de Hovawart vonden zij een nieuwe bestemming.

Gedragstesten

Nog voor de Tweede Wereldoorlog werd de Hovawart als ras erkend. Vanaf het begin werd er strikt op toegezien – na verloop van tijd met allerlei gedragstesten - dat de Hovawart het juiste karakter zou hebben en houden. Rustig, betrouwbaar, en vol zelfvertrouwen werd hij geacht het erf en de leden van het gezin te beschermen. Hij moest ook 'moedig' zijn, wat betekende dat hij bij bedreiging tot de aanval moest overgaan. De Hovawart is dus bepaald geen allemansvriend, ook al ziet hij er vaak uit als een uit de kluiten gewassen Flatcoated of Golden Retriever. Het is een hond die zich tegenover vreemden kalm en gereserveerd, maar niet agressief opstelt, zolang hij tenminste niet wordt geprovoceerd. Wat zijn karakter betreft lijkt hij dus het meest op de ideale hofhond van Columella.

Wetenschappelijke literatuur:

Larson, G. et al. (2012). Rethinking dog domestication by integrating genetics, archeology, and biogeography. *PNAS* 109 (23) 8878-8883. <http://www.pnas.org/content/109/23/8878.full>

Parker, Heidi G., (2012). Analyses of modern dog breeds. *Mammalian Genome* 23, 19-27.

Boatswain, de Newfoundlandse hond van lord Byron. 1808

Sir Edwin Landseer. *A Distinguished Member of the Humane Society. "Bob"* 1831

CASTOR MEYER-BUSCH 230/32

Een van de stamvaders van de Hovawart (1931), een kruising van o.a. Kuvacz, Duitse Herder en Newfoundlander